

1. Obiekt 013/1

2. Czas powstania

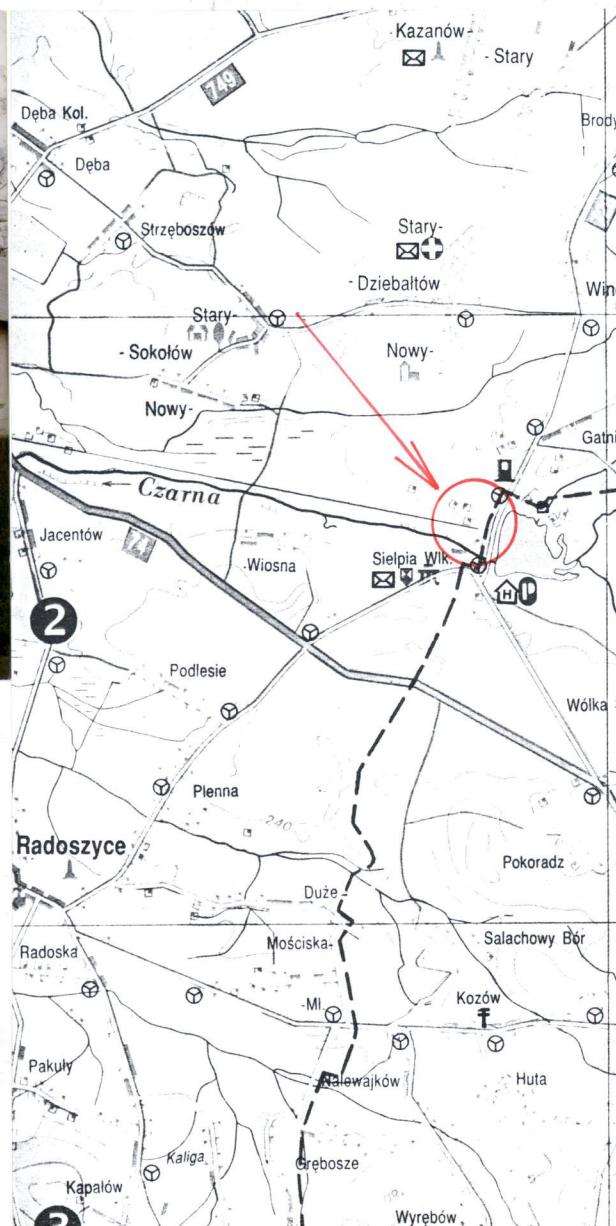
3. Miejscowość

(2) HALA PRODUKCYJNA

1921-1941

SIELPIA WIELKA

11. Widok hali prod. od pld.-zach., neg. 500/944/1, fragment elewacji wschodniej, neg. 500/974/3. Orientacja: 1 : 100 000.

4. Adres

Sielpia Wielka
26-200 Końskie
tel. Końskie 12-93

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo kieleckie

gmina/pow. Końskie

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo kieleckie

powiat konecki

8. Właściciel i jego adres

Muzeum Techniki NOT
00 - 901 Warszawa
Pałac Kultury i Nauki

9. Użytkownik i jego adres

Muzeum Zagłębia Staropolskiego
Oddział Muzeum Techniki NOT
w Warszawie, Sielpia Wielka
26-200 Końskie

10. Rejestr zabytków

Nr A.307

data 15.06.1967r.

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Budynek projektowany jako młotownia fryszerska - przewidziany był przez Stanisława Staszica wraz z całym zakładem w pierwszym rządowym planie industrializacji Królestwa Polskiego. Realizacja zakładu przypada na lata 1821-1841. Prawdopodobnie ostateczny kształt budynku walcowni i pudlingarni nadano budowli po przejęciu inwestycji 1835 r. przez Bank Polski, który planował wzniesć tu 6 pieców pudlingowych z młotami i rozwałkami oraz dwa piece szwajcarskie (zgrzewne) do żelaza sztabowego i rafinowanego. Na ten cel wyasygnowano 2 381 516 zł. Inwestycja ta była wynikiem dotarcia do nas technologii procesu świeżenia surowki wielkopiecowej w postaci procesu technologicznego (tzw. pudlowania) z zastosowaniem drewna a nie węgla kamiennego jak to było realizowane w Anglii. Budynek zaprojektował prawdopodobnie budowniczy Karol Knake. Turbinę wodną projektował Filip de Girard. Inni projektanci i wykonawcy, których nazwiska łączy się z tą realizacją to Fryderyk Lampe, Jacek Lipski, Łukasz Reklewski. Produkcja w budynku trwała do 1921 r. W roku tym zamknięto zakład. W 1934 r. uznano cały zespół za zabytek sztuki inżynierskiej i budynek wraz z całym zakładem został przejęty przez Muzeum Przemysłu i Techniki w Warszawie celem odbudowy i urządzenia tu muzeum górnictwa i hutnictwa. Budynek został zdewastowany przez Niemców w czasie II wojny światowej (w 1940 r.) - wywieźli oni prawie całe wyposażenie, a nawet żeliwną posadzkę. Z wyposażenia pozostało tylko duże koło wodne śródsiebierne i koło zamachowe. Ocalała je prawdopodobnie interwencja jednego z dawnych pracowników zakładu, niezującego już p. Lipowskiego, który zdołał zainteresować władze zwierzchnie ekipy demontującej wyposażenie. Zwrócił on uwagę na wartość tego zabytku techniki. W 1956 r. reaktywowano dawne Muzeum Przemysłu jako Muzeum Techniki. Budynek produkcyjny poddano pracom remontowym i konserwacji oraz uzupełniono istniejące ubytki. Urządzono tu halę wystaw, rozpoczęto rekonstrukcję jednego z pieców pudlingowych. Prace jednak z powodu braku środków zostały przerwane. Budynek wykonany jest w stylu klasycystycznym - w kompozycji symetrycznej, łączącej się z kompozycją osiową zakładu, z utrzymaniem form użytkowych, skromnych w detalu.

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrze, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja. Budynek walcowni i pudlingarni usytuowany jest na kanale roboczym po zachodniej stronie drogi Końskie - Kielce (przebiegającej po koronie zapory zbiornika). Hala produkcyjna leży na osi kompozycyjnej zespołu fabrycznego (oś tę stanowi wspomniany kanał, który przebiega pod środkowym segmentem hali, biegnąc od tam w kierunku zachodnim przez podwórze zakładowe jako kanał podziemny i wydostający się na powierzchnię za jego ogrodzeniem).

Materiał i konstrukcja. Fundamenty budynku wykonano z kamienia łamanego, mury komór dla urządzeń wodno-energetycznych wykonano z ciosów kamiennych. Ściany konstrukcyjne zbudowane są z kamienia łamanego, ościeża, lęki i nadproża wykonano z ciosów kamiennych i cegły na zaprawie wapiennej. Zewnętrzne nadproża wrót są drewniane. Kamieniem budowlanym jest tu różnokolorowy (biały, szary, czerwony) piaskowiec. Należy podkreślić szczególnie staranne przygotowanie zaprawy (wapno gaszone przez wiele lat przechowywane w ziemi). Filary murowane wykonano z cegły i ciosów kamiennych, z zabezpieczeniem naroży kątownikiem - odlewany. Słupy między przęsłami wykonane są z żeliwa, profilowane, o przekroju kołowym. Dach posiada konstrukcję kratową - mieszaną - pasy górne są drewniane i ze stali profilowanej, pasy dolne stanowią pręty stalowe o przekroju okrągłym, słupki z żeliwa, krzyżulce z prętów stalowych okrągłych. Pokrycie dachu stanowi blacha stalowa ocynkowana (grub. 0,58 mm) na ruszcie z płaskowników stalowych. Pokrycie pochodzi z 1934 r. i nie uległo zbyt wielu zniszczeniom podczas ostatniej wojny, podobnie rynny koszące z żeliwa. Rury spustowe wykonano również z blachy ocynkowanej. Posadzki w części północnej (ekspozycja odlewów) gruntowe z chodnikami z płyt betonowych, w pozostałych halach posadzka wykonana z płyt żeliwnych (zrekonstruowana). Bramy drewniane - w większości zrekonstruowane, w oknach stolarka żeliwna o gęstych podziałach typu przemysłowego, zrekonstruowana na podstawie ocalałych fragmentów. Tynki wewnętrzne są wapienne to pozostałość dawnych tynków w postaci płatów, spod których widoczna jest oryginalna konstrukcja murów (decyzja o nietynkowaniu wnętrza została podjęta przez konserwatora). Tynki zewnętrzne są wapienne.

Plan. Budynek rozwiązany na planie wydłużonego prostokąta o wyraźnych podziałach konstrukcyjnych i funkcjonalnych na pięć hal produkcyjnych o następujących funkcjach (idąc od północy): hala pieców grzewczych, hala walcowni, hala napędu, pudlingarnia, hala przygotowania materiału do pieca.

Bryła. Budynek jest jednokondygnacyjny, podpiwniczony w części środkowej (hala napędu), przykryty pięcioma dwuspadowymi dachami. W bryle czytelny jest podział funkcjonalny budynku.

Elewacje są otynkowane o kompozycji klasycystycznej - osiowej; zarówno otwory okienne jak i wrota skomponowano we wszystkich elewacjach symetrycznie. Detali architektonicznych niewiele, budynek posiada ściśle użytkowe formy. Articulacja ścian uzyskana za pomocą prostokątnych wnęk, w których umieszczono otwory okienne i drzwiowe. W trójkątnych polach ścian szczytowych umieszczono charakterystyczne dla epoki i miejsca półkoliste okienka doświetlające z prostym detałem - parapety ze wspornikami. Okna pozostałe są prostokątne z identycznymi parapetami. Wrota są prostokątne. Elewacja zachodnia (ze szczytami) posiada łącznie 11 osi. Elewacja wschodnia (szczytowa) jest trzyosiowa (licząc otwór kanału). Elewacje kalenicowe mają po 7 osi.

Wnętrze. 5. nawowe wnętrze o wydzielonych ażurowymi ścianami (lęki i filary lub słupy) przestrzeniach hal fabrycznych jest dziś w całości przestrzenią muzealną. Nad ekspozycją dominuje zachowane w środkowej hali koło napędowe wodne i obok niego koło zamachowe. Pozostałe eksponaty luźno lub wcale nie związane z tutejszym muzeum z wyjątkiem makiety obiektu i rozpoczętej rekonstrukcji pieca pudlingowego. Z wystroju zachowały się profilowane słupy żeliwne: 2 między halą pieców i walcownią i 4 między pudlingarnią i halą przygotowania. Posiadają one głowice ze zbliżonymi do doryckich profilami, przewiązkę oraz kielichową bazę.

Wyposażenie i instalacje. Instalacja elektryczna siły i światła oraz odgromowa. Z dawnego wyposażenia pozostało koło napędowe, wodne, śródsiebierne, układ kanałów doprowadzających i odprowadzających wodę oraz koło zamachowe współpracujące niegdyś z kołem wodnym. Obecnie oprócz hali środkowej wyposażenie hal stanowią eksponaty muzealne nie związane w przeszłości z zakładem. Są to m.in. maszyny do obróbki skrawaniem (wiertarki, tokarki, nożyce) z XVIII w. produkcji polskiej, angielskiej, niemieckiej, maszyny parowe, maszyny włókiennicze oraz fragment rekonstrukcji pieca pudlingowego (nieukończony). Jedną z hal przeznaczono na ekspozycję odlewów żeliwnych o różnorodnym przeznaczeniu: meble, ogrodzenia, tablice pamiątkowe, figurki dekoracyjne i wiele innych.

14. Kubatura ok. 13 376 m ³	15. Powierzchnia użytkowa powierzchnia zabudowy 2 108 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne Budynek produkcyjny dawnej walcowni i pudlingarni.	17. Użytkowanie obecne Hala wystawowa Muzeum Zagłębia Staropolskiego, Oddział Muzeum Techniki w Warszawie.
18. Prace budowlane i konserwatorskie - W 1934 r. wymieniono pokrycie dachu, położono blachę ocynkowaną, - W 1957 r. założono (zniszczone podczas II wojny światowej) okna i wrota, wykonano rynny, założono rury spustowe, otynkowano budynek z zewnątrz, - W 1970 r. wykonano posadzkę z płyt żeliwnych.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Stan zachowania fundamentów, ścian zewnętrznych i wewnętrznych, sklepień i stropów jest dobry. Konstrukcje dachów i pokrycie również jest w stanie dobrym. Instalacje i odwodnienie sprawne. Budynek jest bieżąco eksploatowany jako muzeum. Występują drobne uszkodzenia i braki. Ściany zewnętrzne mają uszkodzoną koronę murów. W hali pieców grzewczych nie zrekonstruowano podłogi z płyt żeliwnych. Celowo - decyzją konserwatora pozostawiono wnętrze nieotynkowane. Budynek podlega stałemu nadzorowi.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Budynek o wybitnych walorach historycznych, technicznych i architektonicznych - kształtujący w zespole obraz przeszłości polskiej myśli technicznej XIX w. w dolinie rzeki Czarnej. Zachować pierwotne podziały wewnętrzne, bryły i elewacje. Budynek objąć ochroną prawną - wpis do rejestru zabytków. Wszelkie prace budowlane i konserwatorskie prowadzić w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.	

obiekt wpisany do rejestru

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- D. Gierczak, J. Link, T. Steiner, J. Szczecinski, M. Piekarski, Plan inwentaryzacyjny Zakładu Przemysłowego w Sielpi Dużej, (inwentaryzacje poszczególnych obiektów zakładu oraz zdjęcia fotograficzne), Kielce 1957 r.

*Ta rubryka dotyczy tylko akt z różnych archiwów
lub akt hipotecznych*

22. Bibliografia

- Mieczysław Radwan, Rudy, kuźnie i huty żelaza w Polsce, WNT, Warszawa 1963 r.,
- Radosław Wojewódzki, Sielpia, w: "Ikar" nr 8 (12) 1994 r.
- Praca zbiorowa, Muzea i zabytki techniki w Polsce, WNT, Warszawa 1970 r.,
- E. Krygier, T. Ruszczyńska, Katalog zabytków budownictwa przemysłowego w Polsce, Tom II, woj. kieleckie, Zeszyt 1, Powiat Końskie, Ossolineum 1958,
- H. Radziszewski, Bank Polski, Poznań 1919.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

- Aleksander Patkowski, Sandomierskie, Góry Świętokrzyskie, Wydawnictwo Polskie (R. Wegner), Poznań, b.d.,
- patrz poz. 21.

24. Uwagi różne

Patrz karta ewidencyjna: Zakład walcowni i pudlingarni - Zespół,
wykonana przez Grażynę i Jerzego Balińskich w 1996 r.

25. Opracował: Program komputerowy karty - Word for Windows - BSIDZT S. Januszewski

tekst prof. Grażyna Balińska i mgr inż. Jerzy A. Baliński, 15 maj 1996 r.
plany, rysunki mgr inż. Jerzy A. Baliński, 15 maj 1996 r.
zdjęcia fotogr. mgr inż. Jerzy A. Baliński, 25 kwiecień 1996 r.
miejsce przechowywania negatywów BSIDZT S. Januszewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)**27. Załączniki**

Nr - 1 - 2 - dokumentacja fotograficzna,
Nr - 3 - dokumentacja fotograficzna i ikonograficzna,
Nr - 4 - 6 - dokumentacja rysunkowa.

1. Miejscowość

SIELPIA WIELKA

2. Obiekt

(2) HALA PRODUKCYJNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna - Verte !

1. Fragment elewacji zachodniej, neg. 500/954/4.
2. Elewacja południowa, neg. 500/947/5.
3. Widok od wschodu - wlot kanału górnego, neg. 500/947/6.

Wkładkę założył: mgr inż. Jerzy A. Baliński, 15 maj 1996 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

4. Fragment elewacji zachodniej, neg. 500/945/5,

5. Tablica upamiętniająca datę ukończenia budowy zakładu, neg. 500/945/6,

6. Makieta budynku wraz z rekonstrukcją wyposażenia, neg. 500/946/1,

7. Dach nad halą pudlingarni, neg. 500/946/2.

1. Miejscowość

SIELPIA WIELKA

2. Obiekt

(2) HALA PRODUKCYJNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna - Verte !

1. Konstrukcja dachu nad halą, neg. 500/947/1,

2. Filar żeliwny wspierający konstrukcję, neg. 500/947/2.

Wkładkę założył: mgr inż. Jerzy A. Baliński, 15 maj 1996 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

3. Kolo zamachowe współpracujące z kołem wodnym napędzającym walcownię (pozostałość oryginalnego wyposażenia), neg. 500/947/3.

4. Koryto drewniane doprowadzające wodę na koło wodne napędzające niegdyś walcownię, neg. 500/946/5.

1. Miejscowość

SIELPIA WIELKA

2. Obiekt

(2) HALA PRODUKCYJNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja fotograficzna oraz ikonograficzna - Verte !

1. Widok od płn.-zach., neg. 500/973/5.

2. Elewacja południowa, neg. 500/973/1.

3. Hala przygotowania materiału do pieców, neg. 500/973/4.

4. Hala pudlingarni, neg. 500/973/3.

5. Hala walcowni, neg. 500/973/2.

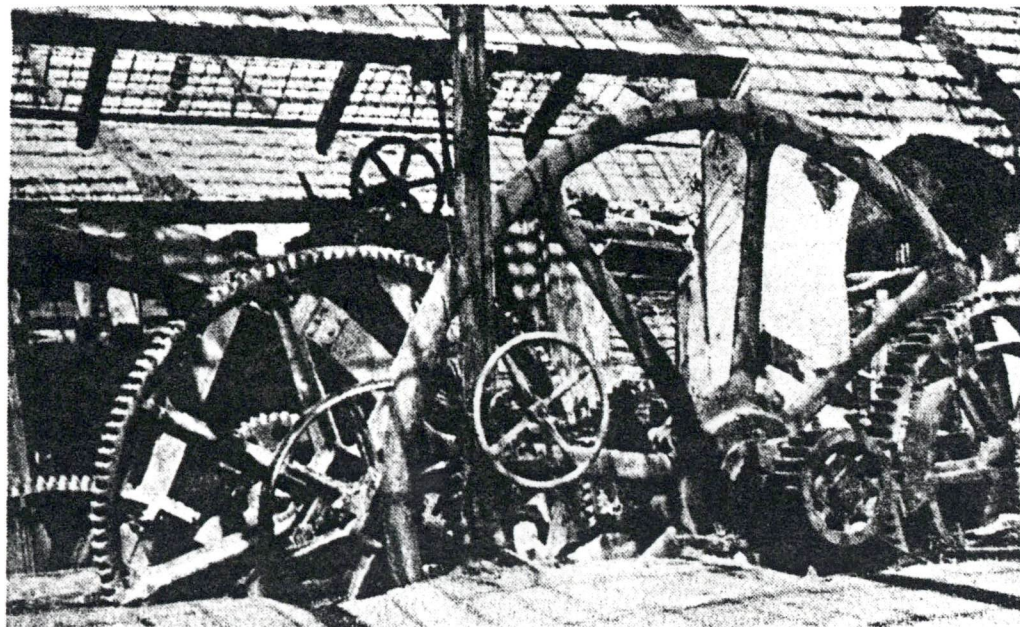
Wkładkę założył: mgr inż. Jerzy A. Baliński, 15 maj 1996 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

Elewacja południowa. Stan w 1957 r.

1. Miejscowość SIELPIA WIELKA	2. Obiekt (2) HALA PRODUKCYJNA	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) dokumentacja ikonograficzna oraz sytuacja - Verte !
---	--	---

Napęd starej walcowni w Sielpi Wielkiej

Fotografia z lat 30. XX w. Widoczny układ przekładni napędu walcarki zgniatającej i młota podrzutowego. (Całość została zdewastowana podczas II wojny światowej.)

Wkładkę założył: mgr inż. Jerzy A. Baliński, 15 maj 1996 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

- A - HALA PRODUKCYJNA
- B - SUSZARNIE DREWNA
- C - PORTIERNIE
- D - BUDYNEK ADMINISTRACYJNY
- E - SZKOŁA
- F - SZPITAL
- G - BUDYNEK MIESZKALNY URZĘDNIKÓW
- H - BUDYNKI GOSPODARCZE
- I - DOMY MIESZKALNE PRACOWNIKÓW
- J - OGRODZENIE PLACU FABRYCZNEGO
- K - NOWY BUDYNEK MIESZKALNY TZW. "WÓDOMIERZÓWKA"
- L - FIGURA ŻELIWNA - KRZYŻ
- M - POZOSTAŁOŚCI PRZYZCÓLKÓW DAWNEGO MOSTU I JAZU
- N - POZOSTAŁOŚCI DAWNEJ GROBLI DZIELĄCEJ ZBIORNIK NA DWA STAWY
- O - PRZYZCÓLKI DAWNEGO UPUSTU W GROBLI DZIELĄCEJ STAWY
- P1 - DAWNY WŁOT DO KANAŁU ROBOCZEGO
- P2 - NOWY UPUST WODY DO KANAŁU ROBOCZEGO
- R - GROBLA I DROGA KIELCE - KOŃSKIE
- S1 - DAWNY ZBIORNIK DOLNY
- S2 - DAWNY ZBIORNIK GÓRNY
- T - SKLEP

S1

1. Miejscowość

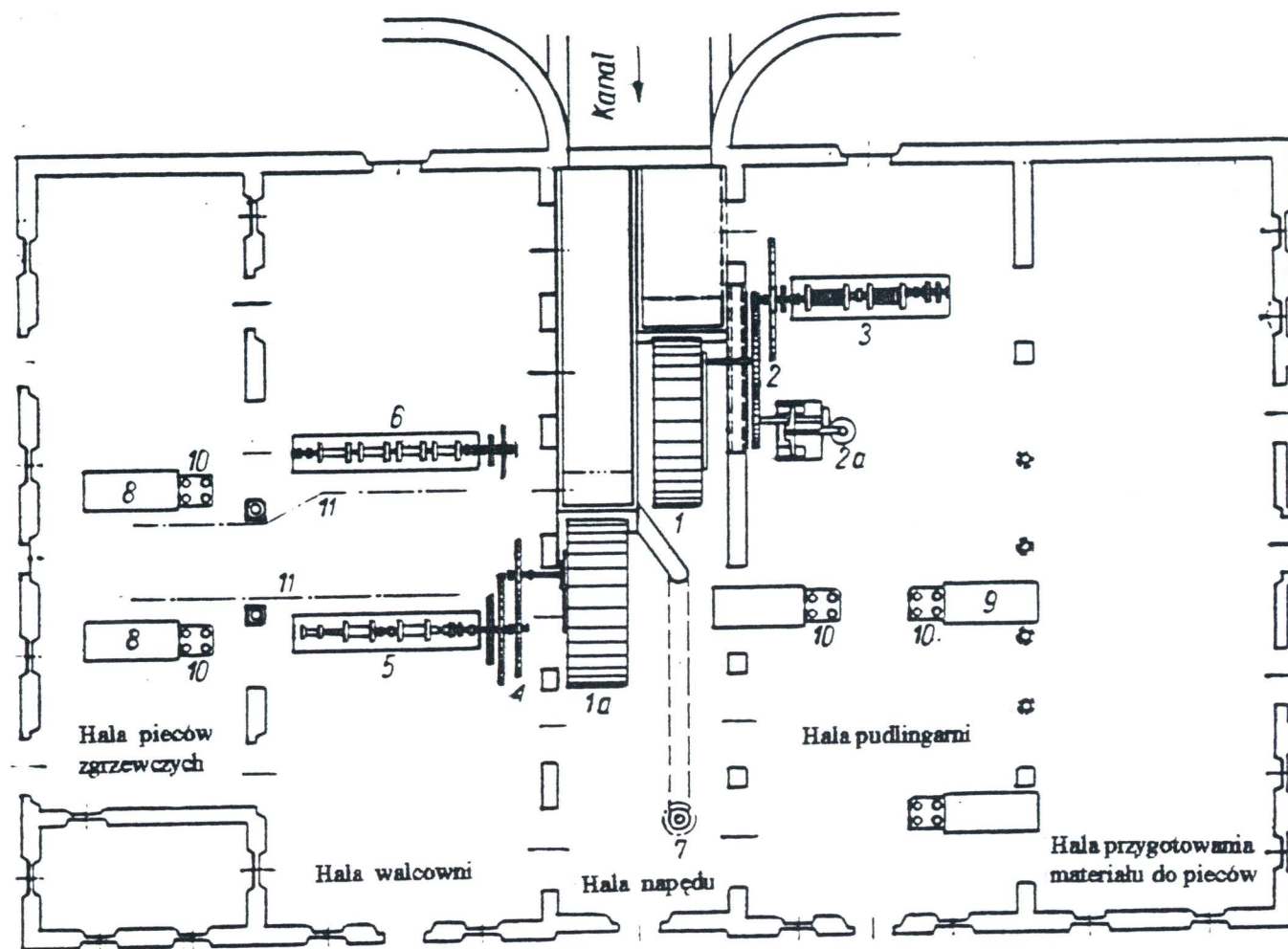
SIELPIA WIELKA

2. Obiekt

(2) HALA PRODUKCYJNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja rysunkowa - Verte !

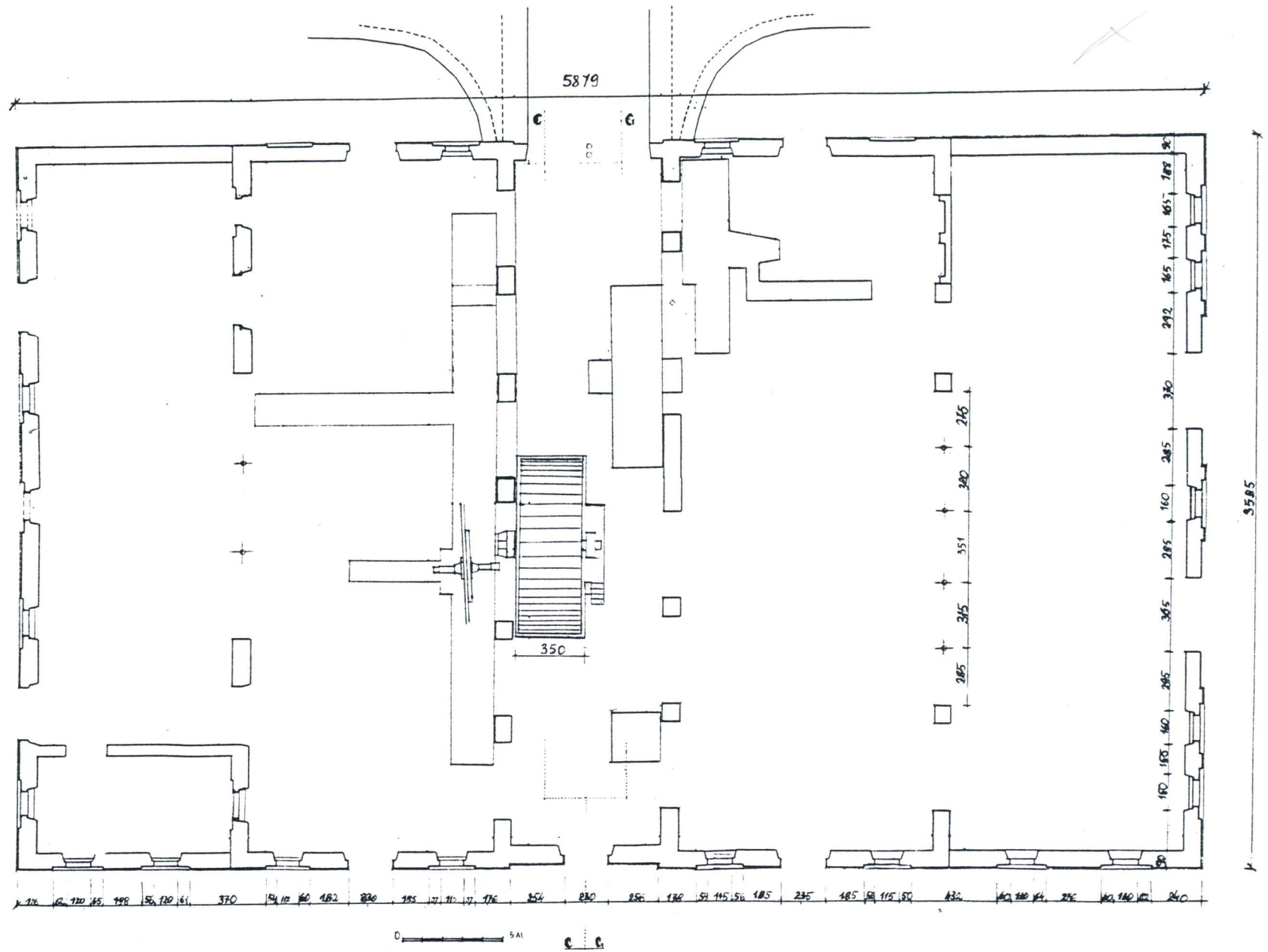

Plan pudlingarni i walcowni w Sielpi Wielkiej z 1842 r.:

1 i 1a — koła wodne napędzające urządzenia, 2 — koło zamachowe przy walcarce zgniatającej (wstępnej), 2a — młot podrzutowy, 3 — walcarka zgniatająca, 4 — przekładnia do walcowni grubej, 5 — walcownia gruba, 6 — walcownia mała, 7 — turbina wodna projektu F. Girarda, 8 — piece zgrzewcze walcowni, 9 — piece pudlingowe, 10 — kominy przy piecach, 11 — kolejka podwieszona

Wkładkę założył: mgr inż. Jerzy A. Baliński, 15 maj 1996 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski

Rzut hali produkcyjnej walcowni i pudlingarni.

1. Miejscowość

SIELPIA WIELKA

2. Obiekt

(2) HALA PRODUKCYJNA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

dokumentacja rysunkowa

Wkładkę założył: mgr inż. Jerzy A. Baliński, 15 maj 1996 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski